

DOBRE PRAKTYKI

W ZAKRESIE WSPÓŁPRACY MIĘDZY SĄDAMI A KONSULAMI

PRZY WYKONYWANIU CZYNNOŚCI W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Zebrane przez:

- Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka,
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Konsularny,
- we współpracy z koordynatorami do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych i polskimi punktami kontaktowymi Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych (EJN-civil).

SAD:

1. Rozważa wszystkie przewidziane przez prawo w relacjach z danym państwem sposoby uzyskania pomocy prawnej (doręczenia/przeprowadzenia dowodu/przekazania wniosku do właściwego organu państwa wezwanego) i wybiera najbardziej efektywny w danej sprawie i sytuacji. W szczególności, w przypadku wniosku o doręczenie, rozważa doręczenie pisma adresatowi bezpośrednio drogą pocztową (v. str. 2 pkt 3 in fine).
2. Przed wystąpieniem z wnioskiem o pomoc prawną – w zależności od potrzeby – zwraca się o informacje do sędziego koordynatora do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych lub punktu kontaktowego EJN.
3. Zapoznaje się z informacjami dostępnymi w szczególności w następujących bazach:
 - a) Internetowa Baza Traktatowa MSZ <https://traktaty.msz.gov.pl> - zawiera wykaz dwustronnych umów z zakresu pomocy prawnej, w tym w szeroko rozumianych sprawach cywilnych;
 - b) strona Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego <https://www.hcch.net> - zawiera wykaz państw¹ będących m.in. stronami:
 - *Konwencji o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych*, sporządzona w Hadze dnia 15 listopada 1965 r. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=17>
 - oraz *Konwencji o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych*, sporządzona w Hadze dnia 18 marca 1970 r. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=82>
 - *Konwencji dotyczącej procedury cywilnej*, podpisanej w Hadze dnia 1 marca 1954 r. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=33>Rozważając wystąpienie z wnioskiem na **podstawie Konwencji haskiej z 1970 r.** sąd:
 - weryfikuje, czy konwencja wiąże Polskę z danym państwem – stroną konwencji (art. 39 ust. 4 konwencji) <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=4069&dtid=36> oraz
 - zapoznaje się w szczególności z tabelą zastosowania przepisów Rozdziału II konwencji w danym państwie. <https://assets.hcch.net/docs/3b290a7b-3885-4481-86c5-f8289f4ee759.pdf>
 - c) baza aktów prawnych Unii Europejskiej (Eur-Lex): <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=pl>

¹ Zob. wykaz organów centralnych: <https://www.hcch.net/en/states/authorities>

W przypadku obrotu prawnego z Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej obowiązują rozporządzenia:

- w zakresie doręczania pism sądowych w szeroko rozumianych sprawach cywilnych: *rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z 25 listopada 2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych („doręczanie dokumentów”) (wersja przekształcona)*²,
- w zakresie transgranicznego przeprowadzania dowodów: *rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona)*³

Rozważając wybór sposobu doręczenia w UE, sąd ma na względzie, że przekazywanie między jednostkami przekazującymi i przyjmującymi odbywa się za pośrednictwem szybkiego i bezpiecznego systemu e-EDES.⁴

Ponadto, występując z wnioskiem o doręczenie dokumentów, sąd ma na względzie, że zarówno konwencja haska z 1965 r. (przy braku sprzeciwu państwa przeznaczenia – art. 10⁵) jak i rozporządzenie unijne 2020/1784 (art. 18), dając **pierwszeństwo** doręczeń za pośrednictwem – odpowiednio - organów centralnych i jednostek przyjmujących, przewidują możliwość wysyłania osobom znajdującym się za granicą dokumentów sądowych bezpośrednio drogą pocztową.

4. Przy podejmowaniu decyzji o skorzystaniu z pomocy konsula i w toku współpracy z konsulem sąd bierze pod uwagę, że od konsula nie można oczekiwać specjalistycznej wiedzy i doświadczenia prawniczego a także, że podejmowanie czynności w postępowaniu cywilnym nie stanowi głównego przedmiotu działalności konsula.
5. Rozważając wystąpienie do konsula z wnioskiem o doręczenie dokumentów, sąd bierze pod uwagę, że konsul - wykonując tego rodzaju wnioski - podejmuje dwie rozciągnięte w czasie

² Zob. notyfikacje państw członkowskich do Rozporządzenia 2020/1784 zawierające m. in. wskazanie jednostek przyjmujących i organów centralnych https://e-justice.europa.eu/38580/PL/serving_documents_recast

³ Zob. notyfikacje państw członkowskich do Rozporządzenia 2020/1783 https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/european-judicial-atlas-civil-matters/taking-evidence-recast_pl

⁴ Art. 5 i 8 ust. 1 oraz pkt 9 i 10 preambuły Rozporządzenia 2020/1784

⁵ Konieczność sprawdzenia zgłoszonych sprzeciwów na stronie <https://hcch.net> w zakładce: [Table of Applicability of the Service Convention](#)

czynności: a) najpierw – zakreślając termin na udzielenie odpowiedzi - skieruje do adresata zapytanie, czy ten wyraża wolę odebrania korespondencji⁶;

b) dopiero po upływie zakreślonego adresatowi terminu i stosownie do jego reakcji bądź wysłać do adresata pismo podlegające doręczeniu, bądź zwróci sądowi wniosek bez wykonania.

Sąd ma na względzie, że konsul nie stosuje domniemania dobrowolności przyjęcia pism lub dokumentów sądowych.

6. Do wniosku o udzielenie pomocy prawnej **na podstawie art. 26 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. – Prawo konsularne (dalej: u.p.k.)** sąd:

- **dołącza dowód posiadania obywatelstwa polskiego** przez odbiorcę pism lub dokumentów,
- **wskazuje adres odbiorcy** pism lub dokumentów, lub osoby mającej być przesłuchaną.

Sąd bierze pod uwagę, że:

- jeżeli nie został dołączony dowód posiadania obywatelstwa polskiego, np. w postaci informacji z rejestrów państwowych (Rejestru Dokumentów Paszportowych), kopii paszportu lub dowodu osobistego, czy informacji pochodzącej od właściwego wojewody, wniosek podlega zwrotowi,
- dowodu posiadania obywatelstwa nie stanowi np. informacja, że „z całością sprawy sądowej”, wynika, że adresat jest obywatelem polskim, że odbiorca przesyłki płaci składki z ZUS, posiada polski akt urodzenia, czy powołanie się przez sąd na numer paszportu w przypadku, gdy utracił on ważność dawno temu. W przypadku znaczącego braku zachowania ciągłości ważności dokumentów paszportowych, jeżeli nie byłoby możliwe wydanie przez konsula nowego dokumentu paszportowego bez procedury potwierdzenia posiadania obywatelstwa, wniosek taki będzie podlegać zwrotowi,
- w przypadku nadesłania przez Sąd wydruku PESEL2-SAD należy zwrócić szczególną uwagę na rubryki dotyczące posiadanych dokumentów potwierdzających obywatelstwo polskie, tj. dane dowodu osobistego oraz dane paszportu,
- adresem odbiorcy nie jest adres e-mailowy lub wskazanie numeru telefonu odbiorcy.

Sąd – przed wysłaniem wniosku o doręczenie lub przesłuchanie do konsula – może „na roboczo” skontaktować się z konsulem w celu uzyskania informacji dot. możliwości faktycznych i prawnych w państwie przyjmującym w zakresie ustalenia adresu odbiorcy korespondencji. Niektóre państwa (np. USA czy Wielka Brytania) nie mają obowiązku meldunkowego; wówczas konsul może wskazać sądowi ogólnodostępne bazy teleadresowe (np. <https://whitepages.com>

⁶ Zgodnie z art. 26 ust. 2 u.p.k. konsul na wniosek właściwego organu doręcza pisma i inne dokumenty jeżeli odbiorca pisma lub innego dokumentu **jest obywatelem polskim i zgadza się dobrowolnie** przyjąć pismo lub inny dokument. Sąd powinien mieć na uwadze, że korzystanie z pośrednictwa urzędów konsularnych jedynie wydłuża proces doręczenia dokumentów sądowych, a w praktyce polega na „przepakowaniu” korespondencji. Należy zaznaczyć, że konsul, potwierdzając sądowi fakt i datę doręczenia, korzysta w większości przypadków z tych samych baz danych (stron internetowych) operatorów pocztowych (wydruk ze strony operatora pocztowego potwierdzający doręczenie) dostępnych również sądom.

czy <https://www.192.com> itp.), na podstawie których sąd powinien – we własnym zakresie - ustalić właściwy adres (choć można spodziewać się, że osoba, która przebywa zagranicą tymczasowo lub nie rejestrowała się przykładowo w spisie wyborców - np. w Wielkiej Brytanii w wyborach samorządowych - najprawdopodobniej nie będzie widniała w takim portalu). Wówczas sąd powinien wystąpić z wnioskiem o (międzynarodową) pomoc prawną w zakresie ustalenia miejsca zamieszkania przez właściwy organ (zagraniczny) – na podstawie obowiązujących aktów prawa międzynarodowego lub – w razie braku takich umów – o przekazanie takiego wniosku do organów państwa przyjmującego (zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt 3 u.p.k.).

7. Sądy rejonowe wnioski o pomoc prawną kierowane do konsula przesyłają **za pośrednictwem prezesa sądu okręgowego**⁷.
8. Sąd klarownie i jednoznacznie określa czynność, o podjęcie której występuje do konsula (np. czy zwraca się o doręczenie dokumentu przez konsula, czy też o to, by konsul przekazał wniosek o doręczenie właściwemu organowi państwa przyjmującego; czy zwraca się o to, by konsul samodzielnie uzyskał określone dokumenty lub ich odpisy⁸).
9. **Wskazuje precyzyjnie podstawę prawną wniosku** (akt prawny i przepis w tym akcie prawnym). Wybór podstawy prawnej skierowania wniosku nie należy do konsula.
10. Wskazuje wszelkie okoliczności, które w ocenie sądu mogą przyczynić się do skutecznego udzielenia pomocy przez konsula; w szczególności, w przypadku wniosków o przesłuchanie, wskazuje na istotne warunki osobiste osoby podlegającej przesłuchaniu, o ile są znane (np. wiek, konieczność zapewnienia środków dostępności osobie z potrzebami, stopień znajomości języka polskiego).
11. W przypadku zwrócenia się z wnioskiem o przeprowadzenie przesłuchania – przedkłada konsulowi **jedną listę pytań**, uprzednio w trybie przewidzianym prawem rozstrzygnąwszy w przedmiocie zgłoszonych przez strony pytań tożsamy, nieprecyzyjnych lub z innych przyczyn niedopuszczalnych albo zbytecznych oraz przedstawia zwięzłe okoliczności sprawy, w zakresie, w jakim mogą być istotne dla przesłuchania przez konsula.

⁷ § 14 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych, t. j. Dz. U. 2025. 597 (cyt. dalej: rozporządzenie MS z 2002 r.)

⁸ Art. 27 pkt 1 u.p.k.

12. Pozostaje z konsulem w bieżącym kontakcie i w tym celu we wniosku do konsula wskazuje adres e-mail umożliwiający konsulowi szybki i skuteczny kontakt z osobą zaznajomioną z przedmiotem sprawy i wniosku (np. sędziego referenta lub właściwego pracownika sekretariatu) oraz dokłada starań, by ewentualna korespondencja z konsulem była prowadzona szybko i efektywnie, z uwzględnieniem ewentualnych różnic stref czasowych.
13. Sporządzając wniosek, sąd rozważa, czy nie dotyczy on czynności, których dokonanie mogłoby naruszyć suwerenność, bezpieczeństwo, porządek publiczny lub inne podstawowe interesy państwa wezwanego.⁹
14. Weryfikuje dokumenty przed wysłaniem przez sekretariat, w szczególności czy wezwanie do osobistego stawiennictwa nie zawiera zagrożenia karą porządkową lub innymi środkami przymusu¹⁰.

⁹ § 13 Rozporządzenia MS z 2002 r.

¹⁰ § 32 ust. 2 rozporządzenia MS z 2002 r.

KONSUL:

1. W toku współpracy z sądem bierze pod uwagę dobro postępowania cywilnego, w ramach którego sąd zwrócił się o udzielenie pomocy, a tym samym konieczność udzielenia pomocy możliwie szybko i z jak największym pożytkiem dla postępowania.
2. Na wniosek udziela sądowi informacji o prawie i praktyce państwa przyjmującego dotyczących wykonywania wniosków o pomoc prawną pochodzących od sądów państw obcych¹¹.
3. Przed doręczeniem przesyłki adresatowi sprawdza nadesłaną korespondencję w zakresie wymogów formalnych. W przypadku jakichkolwiek pytań lub wątpliwości dotyczących wniosku (np. co do podstawy prawnej, celu czynności lub sposobu wykonania), a także przeszkód w jego realizacji (np. niepełny lub niedokładny adres, wątpliwości prawne co do treści pisma jak w pkt 10 powyżej) niezwłocznie kontaktuje się z sądem, przede wszystkim drogą elektroniczną. W przypadku braku możliwości uzupełnienia lub korekty wniosku, konsul zwraca sądowi wniosek wraz ze swoimi uwagami (wskazując na przyczynę zwrotu).
4. Dokłada starań, by ewentualne kontakty z sądem (w tym korespondencja elektroniczna) była prowadzona szybko i efektywnie, z uwzględnieniem ewentualnych różnic stref czasowych.
5. Prowadząc przesłuchanie, ocenia, czy odpowiedzi na pytania sądu zostały udzielone precyzyjnie. Konsul, w razie potrzeby, może poprosić przesłuchiwanego o doprecyzowanie podanej informacji, w sytuacji, jeśli odpowiedź ta jest w sposób oczywisty niekompletna (np. podano imię określonej osoby bez nazwiska – prośba może dotyczyć podania nazwiska; podano dzień i miesiąc określonego zdarzenia – prośba może dotyczyć podania roku). W razie potrzeby zadaje dodatkowe (jak wyżej – t.j. pytania doprecyzowujące), oczywiste w danym kontekście pytania lub formułuje pytanie w sposób bardziej zrozumiały dla osoby przesłuchiwanej, nie wykraczając poza przedmiot przesłuchania.
6. Wykonując wniosek sądu o doręczenie dokumentu, rozważa wszystkie możliwe sposoby ustalenia, czy adresat wyraża zgodę na przyjęcie dokumentu i wybiera ten najszybszy i najbardziej efektywny w danych okolicznościach. Zapytanie w przedmiocie zgody na przyjęcie dokumentu przesyła w sposób właściwy dla przesłania samego dokumentu; jakkolwiek

¹¹ art. 18 pkt 8 u.p.k.

wyrażenie zgody może nastąpić w każdej formie (pisemnej – preferowana forma ze względów dowodowych, e-mailowej, ustnej). W przypadku wyrażenia zgody przez odbiorcę pisma w formie ustnej (np. telefonicznie), konsul z takiej rozmowy sporządza zwięzłą notatkę służbową i dołącza ją do akt sprawy.

7. Jeżeli osoba, której dokument ma być doręczony, odmawia jego przyjęcia, konsul odnotowuje to na sądowym dowodzie doręczenia lub informuje sąd o tym fakcie w piśmie przewodnim i zwraca dokument do sądu. Jeżeli adresat podał przyczyny odmowy, konsul powiadamia o nich organ wnioskujący.
8. Jeżeli doręczenie dokumentu nie jest możliwe, np. z uwagi na brak aktualnego adresu, czy wskazanie przez sąd niepełnego adresu, konsul podejmuje próbę ustalenia adresu za pośrednictwem ogólnie dostępnych baz/rejestrów adresów. W przypadku bezskuteczności podjętych działań, konsul kontaktuje się z sądem w celu wskazania przez sąd aktualnego adresu/uzupełnienia adresu. W przypadku niewskazania przez sąd aktualnego/prawidłowego adresu, konsul zwraca otrzymane dokumenty do organu wnioskującego o doręczenie, informując jednocześnie o przyczynach niedoręczenia.
9. Doręczenie co do zasady następuje poprzez wysłanie dokumentów pocztą rejestrowaną za zwrotnym potwierdzeniem odbioru. Nadesłane przez miejscową pocztę potwierdzenie odbioru lub wydruk ze strony internetowej operatora pocztowego stanowi dowód doręczenia dokumentu.
10. Konsul nie weryfikuje obywatelstwa adresata czynności, jeśli sąd wskazuje podstawę prawną z aktu prawa międzynarodowego, z której wynika kompetencja konsula do wykonania czynności niezależnie od obywatelstwa osoby, której czynność dotyczy (np. art. 17 Rozporządzenia 2020/1784, art. 8 Konwencji haskiej z 1965 r., art. 16 Konwencji haskiej z 1970).